

EEN OUDE VOLKSKUNST HERLEEFT.

Toen ik het plan opvatte om een boekje te gaan schrijven over de KNIPKUNST en dit aan enkele mensen vertelde, kregen sommigen verbaasd. Knipkunst? Wat heeft dat nu met volkskunde of volkskunst te maken? Er waren er zelfs die dachten aan het vervaardigen van kledingstukken. Maar als ik dan zei dat ik PAPIERKNIPKUNST bedoelde, zeiden ze dat dit toch iets was uit oude tijden, uit de "Biedermeierdagen of uit de tijd der Romantiek. Inderdaad, wanneer men aan knipkunst denkt, dan ligt daar iets in van de geur uit het verleden. Men denkt aan romantische en sentimentele voorstellingen van het landleven, aan herders die op de fluit spelen voor ~~zakkelijke~~ herderinnetjes, aan verliefde paartjes, waarbij de man knielt en het voorwerp zijner liefde een roos aanbiedt zoals men ze ook wel op Sevresporcelein afgebeeld ziet. Men denkt ook aan silhouetten van mensen in antieke klederdracht, de vrouwen met hoge haartood of mutsen, de mannen met jabot en pruik "en profil" genomen, die de huizen van oude, deftige mensen versierden. Over de knipkunst hangt een geur van laven-del uit een tijd toen men veel gewicht hechtte aan uiterlijke vormen.

"En daar wilt u nu over schrijven?" vragen ze. Ze vinden het eigenlijk een beetje dwaas. Ik probeer dan wel eens ze uit te leggen dat het een kunst is die altijd heeft bestaan, die nog bestaat en die waarschijnlijk ook bestaan zal zolang de wereld draait. Ik probeer duidelijk te maken dat het een mooie, leerzame kunst is, die de mensen soms veel te zeggen heeft, maar dit gelukt mij niet altijd. Het lijkt mij daarom goed er iets van te vertellen en dit te verduidelijken met illustraties. Het spreekt vanzelf dat dit werk niet op volledigheid kan bogen. Men kan hier slechts een greep doen en ik heb getracht weer te geven wat mij het beste en ook het meest belangrijkste leek. Het oordeel er over zal verschillend zijn. Over smaak valt nu eenmaal niet te twisten.

Ik begon dus met een onderzoek in te stellen en kwam tot de ontdekking dat er veel meer was dan ik vermoed had. Oorspronkelijk beperkte zich dit onderzoek tot de provincie Groningen, maar al spoedig trof ik daar ook knipwerken aan van buiten de provincie en knipsels b.v. door Duitsers gemaakt. Dit was oorzaak dat ik mijn onderzoek steeds verder uitstreekte en zelfs buiten de grenzen terecht kwam. Veel is aan onze aandacht ontsnapt. Van vele goede knippers en knipsters zijn de namen niet meer bekend. Ik ontdekte er ook waarvan ik nooit gehoord had, mensen die slechts in een kleine kring bekend geworden zijn. Het is mij een vreugde hen aan de vergetelheid te ontrukken, door iets van hun werk en van hun leven mee te delen.

Bij mijn werk werd ik trouw ter zijde gestaan door de knipkunstenaar WIECHER TJEERT LEVER, van Muntendam. Hij verdient het dat ik hem het eerste noem. Een bezoek van de Heer Lever of van mij bij mensen die nog oud knipwerk bezaten, had soms tot gevolg dat achteloos ter zijde gelegde knipsels weer voor de dag gehaald werden. Gerepareerd en gerestaureerd vinden ze nu een ereplaats in huis. Knipsels zijn teer. Dit is mede een reden dat er zo weinig van bewaard bleef. Het is een kunst die in het vergeetboek was geraakt, maar die nu weer in het middelpunt van de belangstelling ^{komt} ~~gaat~~. Men begint weer plezier te krijgen in deze mooie oude kunst. Er zijn er zelfs die zich er in uitleven, voor wie het een levensvervulling geworden is. Moge dit kleine boekje een stimulans zijn voor sommigen om ook eens de schaar ter hand te nemen en ook om in eigen omgeving eens rond te kijken naar oud knipwerk. Wie weet of dit werkje dan niet het begin is van een bundeling van ~~er~~ meer dan drie eeuwen oude knipkunst, *zich uitstrekking over een deel van West-Europa.*

Velen signeerden hun werk niet. Waarom deden ze dit niet? Daar is natuurlijk een reden voor. De VOLKSKUNSTENAAR voorziet zijn werk met de naam van de bezitter de eigenaar, want hij maakt GEBRUIK VAN OVERGEKEVERDE VORMEN. Zijn werk is een GEMEENSCHAPSCULTUUR en dan zou het dwaas zijn een individueel standpunt in te nemen, temeer nog daar de meeste voorwerpen van volkskunst worden vervaardigd bij geboorte, huwelijk, overlijden, zilveren bruiloft of verjaring. Alzo dragen ze bijna zonder uitzondering de namen van de bezitters, de data en de oude heilssymbolen, vermengd met invloeden van buitenaf, in de eerste plaats met die der kerkelijke cultuur.

MAG MEN DAN DE KNIPKUNST ZO MAAR MET DE NAAM VAN VOLKSKUNST BESTEMPELEN. In het algemeen wel, in het bijzonder niet. De PAPIERKNIPKUNST IS EEN LADDER MET VELE TREDEN. Het gaat van het meest naïve dillettantisme tot het hoogste kunstenaarschap. *Knipkunst is dus volkskunst en kunst beide.*

2. Kunst is een uiting van een persoonlijke drang naar schoonheid, maar die toch ook weer bepaald wordt door normen uit verschillende tijden. Ze is veranderlijk en aan mode onderhevig, maar blijft persoonlijk. Kunst is ook een gave een genade. Denk maar aan de muziek van Beethoven, Bach, Chopin, of aan schilderwerk van Rembrandt, van Dijk, Frans Hals, of wil men uit later tijden Maris, Corot, van Gogh, Toorop, e.a..

Met volkskunst ligt het iets anders. Hier spelen traditie en overlevering een grote rol. Hier wordt ~~vaastgemaakt~~ voortgebouwd op het oude en treft men steeds weer dezelfde versieringsmotieven aan. Het zijn kostbare bewijzen van de cultuurgeschiedenis van een volk, soms tot diep in de Oud-Germaanse tijd teruggaande.

Wanneer we b.v. het knipwerk bekijken van JAN VISSER, ook wel Jan de Marker of Jan de Knipper genoemd (hij kwam van Marken en woonde later op Urk, waar hij in het voorjaar van 1938 op 83jarige leeftijd gestorven is) in het Openluchtmuseum te Arnhem, dan noemen we dit primitieve volkskunst, dat juist door zijn naïviteit iets bekoorlijks heeft.

We kunnen dergelijk werk het beste vergelijken met het werk van kinderen en primitieve volken. Het is daarom van belang het werk van een kind na te gaan. Fröbel is de paedagoog geweest die de neiging van het kind om zelf iets te scheppen en om datgene wat hij ziet af te beelden uit voor de hand liggend materiaal, tot methode heeft verheven (1782-1852). Dit is voor vele kinderen een zegen geweest. Het kind bekommert zich er weinig om of hij het goed weergeeft, hij geeft het weer zoals hij het ziet en aanvoelt; hij geeft weer wat binnen zijn gedachtenkring ligt. Op dezelfde wijze ontstond ook de volkskunst. De eenvoudige mens maakte datgene wat zich in zijn denken opdrong. Hij knipte, ~~dingen uit zijn omgeving~~ om bij de knipkunst te blijven, dingen uit zijn omgeving, dieren, planten, huizen, mensen. In de gekleurde kerkramen van de middeleeuwse kerk zag hij gestalten, lijnen, concentrische figuren, historische prenten kwamen onder zijn ogen. Hij bracht in zijn werk te pas, wat hij mooi vond, wat hem trof, maar op zijn manier. De stedse cultuur was van invloed op zijn werk, maar daarnaast legde hij er ook zijn persoonlijkheid in, zoals die door traditie en omgeving gegroeid was. En zoals de ontwikkeling verloopt bij het individu, zo verloopt ze ook bij verschillende volken. Wanneer in de volkskunst het persoonlijke ontbrak, zou ze verstarren en ten dode gedoemd zijn. Vandaar ook steeds weer de grote verscheidenheid, zelfs bij het gebruik van dezelfde onderwerpen en motieven. Dat komt m.i. zeer sterk tot uiting in de Zwitserse knipkunst. Men vergeet echter nooit dat KUNST en VOLKSKUNST beide DE INVLOED ERVAREN VAN HOGERE CULTUREN. Ze kunnen beide schoon zijn. Ze zijn immers beide opgebloeid uit de ziel van het volk.

Ik zei reeds dat de versieringsmotieven van de volkskunst dikwijls van oorsprong symbolen zijn die oorspronkelijk een godsdienstige en magische betekenis hadden. Ze hadden de bedoeling het boze te weren en het goede tot zich te trekken. Daarom hebben ze zo'n taai leven. En moge het geloof aan de werking ervan verdwenen zijn, toch behoudt men ze uit een gevoel van onmisbaarheid en ook uit traditie, terwijl ze decoratief zijn.

Naast de knippers en knipsters die echte volkskunst geven heeft men ~~erxix~~ kunstenaars en kunstenaressen. Deze gaan hun eigen weg, storen zich niet aan traditie en overgeleverde vormen. Hun werk draagt een sterk persoonlijk karakter. Ik denk hier b.v. aan het werk van TOOS VIERKENS-COMERELL uit Hulshorst. Haar werk is bijzonder origineel en men zal het dadelijk uit duizend knipstukken herkennen. Van een zekere stijl kan men bij deze mensen niet spreken, en toch... ontkomt niemand geheel aan de geest van zijn tijd.

In het algemeen kan men de knipstukken van ~~ruim~~ drie eeuwen knipkunst indelen bij verschillende stijlsoorten. Niettemin zijn ze moeilijk te dateren, omdat de ene stijl in de andere overgaat en men dikwijls werkt naar oude motieven. Grote overeenkomst vertoont b.v. het werk van Jacob Hauswirth, met dat van Louis David Saugy en dit weer met dat van Gertrud en Bernard Wyss uit Zwitserland, die toch drie generaties omvatten. Als het werk gemerkt is, kan men nagaan in welke tijd de vervaardiger of Vervaardigster leefde, naar dit is, zoals gezegd, zelden het geval.

De enge saamhorigheid van naam, jaartal en heilssymbool is ons een bewijs van de eenvoudige mens met zijn cultuurgemeenschap en geloof. Dit is in strijd met de moderne tijd, de civilisatie. De volkskunst, ook wel boerenkunst genoemd, waartoe het meeste knipwerk behoort, was tot ongeveer het midden der vorige eeuw sterk en bloeiend. Toen eindigde het vrij plotseling. Wat eeuwen niet vermochten, dat vermocht stoom, electriciteit, aviatiek en niet te vergeten de nivellerende, cynisch onverschillige tijdgeest. Europa werd geciviliseerd. De oude zinnebeelden, die niet meer begrepen werden

3. die sinds lang sieraad geworden waren, verdwenen. Men begon de huizen te "versieren" met minderwaardigsteedse meubels en slechte schilderijen, terwijl men de laatste voorvaderlijke erfstukken aan de uitdrager afleverde. Eigen aard, zeden en gewoonten, gebruiken en oude feesten verdwenen. Sprookjes en sagen, oude liederen en dansen, de herinnering er aan leefde nog slechts in de harten van ^{oude} eenvoudige, afgelegen wonende, mensen. Oude knipstukken ~~wax~~ verhuisden naar de rommelzolder of werden op de vuilnisemmer geworpen. Men stelde er geen prijs meer op.

En juist wanneer iets dreigt verloren te gaan, dan duikt het op het meest onverwachte ogenblik weer op. Er zijn ook altijd mensen geweest die de verbroken draden met het verleden weer aanknopen. Zo ging het ook met de knipkunst. **EEN OUDE KUNST HERLEEFT.**

Bij de overgang naar de twintigste eeuw hoorde men er sporadisch van en toch mijne moeder en mijn grootmoeder knipten. Ze waren niet ervaren in de knipkunst, maar toch versierden ze de keukenkast met randen, die ze zelf knipten. Ze knipten voor ons kinderen kleedjes en rijen poppetjes, die konden staan. Blies men er tegen, dan viel het hele rijtje om. Ze knipten ook molentj-tjes, zoals men ~~dat~~ nu nog op de kermissen ~~kan~~ kan kopen. En wanneer de kach chel zo gezellig snorde dan knipte moeder een spiraal. ~~Bxxxxwardxixxxx~~ Een stopnaald ~~wax~~ of breinaald werd op een kurk gestoken en op de punt ervan werd die spiraal geplaatst. Door de opstijgende warmte begon ze te draaien. En wanneer in de zomer het schoolfeest naderde, dan moesten er bogen en kronen gemaakt worden. Moeder wist precies hoe het papier ervoor geknipt moest worden, omgevouwen en in de buitenkant ingeknipt. Dan stond het mooi bol uit. Er moesten netten, waaiertjes en emmertjes geknipt worden om er in te hangen. Ik leerde dit van haar en gaf het op mijn beurt weer door aan het nageslacht. *In mijn jeugd knipte men ook wel op de kermissen, of rharde uit oude kranten more bij...*

Neen de knipkunst is nooit geheel uitgestorven geweest en ook het verto nen van schimmen niet. Moeder maakte prachtige schaduwbeelden op de wand met hare handen, een hippend konijntje met lange oren, een kat en een hond.... Er waren in die tijd natuurlijk ook wel goede knippers en knipsers, b.v. WILLEM METHORST, in de tachtiger jaren wonende te Zevenaar. Nu worden zijn producten ijverig verzameld, maar toen stelde men er weinig prijs op. Dit is de laatste jaren geheel anders geworden. Zo langzamerhand komt men tot de erkenning dat de knipkunst lang niet altijd meer dilettantisme is, maar dat men soms mag spreken van KUNST MET EEN EIGEN AESTHETIEK en een EIGEN STIJL. De geur van lavendel waarin de knipkunst zo lang gehuld geweest is, ver dwijnt. Vele jongeren namen de schaar ter hand. Thans wordt het onderwezen op cursussen en kunstnijverheidscholen. Er wordt over geschreven in tijdschriften en kranten. De knipkunst herleeft ook in de moderne BOEKENILLUSTRATIE. Men heeft tegenwoordig in alle landen begaafde knippers en knipsters.

Toen het Bestuur van de Wereldbibliotheek, veertig prachtige silhouetter van H.D. VOSS onder de ogen kreeg, besloot ze om het bekende werk van Heinrich von Kleist, "Michaël Kohlhaas" opnieuw uit te geven. De vertaling en de inlei ding van Dr. Nico van Suchtelen waren in Maart 1940 kant en klaar, maar men verzocht het Bestuur de silhouetten voor enkele maanden af te staan voor een tentoonstelling van het werk van Voss bij Chevalier te Rotterdam. Daar waren ze 14 Mei nog, maar gingen die dag verloren door de ramp die Rotter dam getroffen heeft. Toen zat het Bestuur met de vertaling en de inleiding, maar de aanleiding tot de uitgave, DE SILHOUETTEN VAN VOSS, waren weg. Geluk kig had de kunstenaar de moed en het doorzettingsvermogen om ze opnieuw te knippen. Ten slotte is het een fraaie uitgave geworden, want de knipsels ge ven uitstekend de naif-middeleeuwse sfeer van het boek weer.

Voss, van beroep graveur, woonde te Rotterdam, maar was van Duitse af komst. Hij vertrok enkele jaren geleden naar Canada.

De Liederenbundels van Dr. Jaap Kunst, Conservator van het Koninklijk Instituut voor de Tropen, zijn geillustreerd door HENRIËTTE BAUKEMA uit Arnhem. Zij is de dochter van de schilder Sieger Baukema en de begaafde te kenares Mevr. Baukema-Philipse. Dat ze begaafd was wisten hare ouders van e één enkele tekening, die ze als klein kind eens voor haar moeders verjaardag gemaakt had. Dr. Kunst ontmoette de familie op Terschelling, waar hij toen zijn liederen en sagen verzamelde. Henriette Baukema, toen een zeer bescheiden en teruggetrokken meisje, kreeg vertrouwen in Dr. Kunst en hij had de moed haar te vragen zijn boeken te illustreren. Ze beloofde niets, maar enkele weken later kreeg hij plotseling een hele reeks silhouetten toegezonden, ge voelig-humoristisch werk dat uitstekend past bij de eenvoudige-geestige

*Fen
lector
aan de
gen.
naar
is het
Aank
dam*

*Flein
in mi
getuut*

*die voor enkele cents verkocht werden. Men stelde er weinig prijs op, maar wat zou men nu
arand en naar van die knipsels gehad hebben.*

4
volksliederen. Later illustreerde ze nog enige schoolboeken. Meer werk is mij van haar niet bekend. Als goed illustrator herinner ik me nog E.J. VERSNEL en de boekjes van NELLY BODENHEIM, "Het regent, het zegent", "In Holland staat een Huis Handje Plak" en "Raadsels". Geestig zijn ook de typen in de boeken over de Hr. Focus van F. de Sainclair door CHRIS KRAS. De gedichtenbundel "Hoes en Hof" van de Gron. dichter Jan Boer is verlicht met knipsels van MARGARETHA ZIJL. Natuurlijk zijn er meer goede illustrators geweest en ze zijn er nog, die aan mijn aandacht zijn ontsnapt.

Gretha Zijl ken ik van kindsbeen af. Ze is onderwijzeres te Appingedam. Hare kinderfiguurtjes zijn bijzonder aantrekkelijk. Ze is gevoelig, ~~er heeft ook veel stijlgevoel.~~ Ze was lang ziek en toen ze het bed moest houden verdreef ze de tijd met knippen. Soms knipte ze hele reeksen sprookjes, ~~en had dit al eerder gedaan, ten pleziere van de schoolkinderen, toen ze nog onderwijzeres te Borgsweer (gem. Termunten) was. Deze knipte ze "à l'inprovist" en ze deed dit bijzonder goed (zie nos.).~~ Ze is gevoelig en heeft veel stijlgevoel en als ze nog wat meer routine krijgt zal ze een van onze beste knipsters worden.

Het was vooral in de eerste wereldoorlog (1914-1918) dat de knipkunst herleefde. Zuinigheid was toen geboden en de knipkunst vraagt geen grote financiële offers. De soldaten in de kazernes, op eenzame posten, zelfs in de loopgraven verdreven hun tijd met allerlei handenarbeid. Sommigen zijn toen zelfs tot de erkenning gekomen van hunne begaafdheden. Vooral het knippen van portretsilhouetten kwam weer in de mode. Vele soldaten zonden hun silhouet naar hunne familie of naar hun meisje. Een zeer bekwaam silhouettist is b.v. "Captain HARRY OAKLY. Hij is veelzijdig begaafd en heeft een degelijke schildersopleiding genoten voordat hij serieus begon te knippen. Hij bezocht de kunstacademies te York, Leeds en was op de Royal College of Arts. Ook was hij enige tijd tekenleraar aan een jongensschool. "Maar", zegt hij, "de bekwaamheid van een goede knipper is niet een handigheid die men leren kan op een kunstacademie." Hij en zijn kleine broers knipten reeds als kleine kinderen met een schaar met gebogen punten. Ze wilden hun eigen speelgoed maken van papier, in plaats van ze te knippen uit modellen en boeken of tijdschriften. "Er is begaafdheid voor nodig en oefening", zegt hij en zo is het ook. ~~De~~ Oakley behoort tot een begaafde familie. "Treks and Palvers" reisverhalen uit Afrika, geschreven door zijn broer, illustreerde hij op geestige wijze. Op het gebied van de knipkunst is Oakley veelzijdig, want hij knipt even zo goed een "poloteam" in actie, de roeiwedstrijd Oxford-Cambridge, familietafereeltjes of silhouetten. Prins Edward van Wales (nu Hertog van Windsor) knipte hij in de loopgraven tijdens de eerste wereldoorlog. Oakley's silhouetten van "Tommys" in de loopgraven en aan het front, zijn zó treffend en zó vol leven dat de beste tekenaar of schilder het hem niet verbeteren kan. Ook zijn schilderijtjes van oud-Engelse dorpjes met enkele dorpstypen zijn voortreffelijk en natuurlijk geknipt.

De moderne knipper van tegenwoordig reist niet meer de wereld rond, zoals zijn voorgangers dat deden. Oakley werkt in het winterhalfjaar in een beroemd warenhuis in de "Princesstreet" in Edinburg en in de zomer in het perpaviljoen te Llandudno. In de winter knipt hij families, bij voorkeur kindergroepjes en in de ~~winter~~ zomer paartjes en families, die met vakantie uit zijn. Hij benijdt wel een beetje zijn vroegere collega's, die dames knipten met crinolines en lange rokken, zodat slechts de punt van het schoentje voor het licht kwam. De tegenwoordige dames hechten meer waarde aan een paar mooie benen, dan aan een edele lijn van het gezicht. Hij vindt ze veelzijdig en oppervlakkig. Het bovenstaande heb ik grotendeels ontleend aan "Pictorial Papercutting" van Elliot (zie nos.).

Een bewijs voor de opvatting van Oakly, n.l. dat ~~men~~ de knipkunst geen handigheid is, die men op een kunstacademie kan leren, is de Groninger Beroepsknipper WIECHER TJEERHJLEVER, die hoegenaamd geen opleiding gehad heeft. Hij is de zoon van een turfschipper in Montendam in de provincie Groningen, geb. 8. Sept. 1917 *Suppl. 1917 Hooftland*. Als jongetje van een jaar of negen kwam hij in huis bij een oud-tante om het onderwijs te kunnen volgen. In haar Bijbel had die tante een eenvoudig knipwerk, een duivenhokje met duiven en een hondje. "Dat kan ik ook wel", dacht de kleine jongen en inderdaad hij kon het.

Er kwam een tijd dat hij voor meisjes geloof, hoop en liefde knipte, maar ook andere knipsels vervaardigde. Ze vonden het prachtig en dat moedigde hem aan. Hierop volgde een periode van misschien 17 tot 21 jaar, dat hij niet knipte, omdat hij het toch eigenlijk meisjeswerk vond. In die tijd leerde hij voor drogist, en later reisde hij in chemicaliën. Maar als hij er toen maar enigszin tijd voor kon vinden, knipte hij. In de oorlog begon hij knipsels te maken metrekking hebbende op de gebeurtenissen uit die tijd. Met één prentje had hij zóveel

5.
succes, dat hij er wel 300 van verkocht. Nu gaat zijn werk zelfs naar Amerika. We hebben de verbondenheid aan ons verdrukte ~~enxmixhandakdaxvoik~~ land en volk misschien nooit sterker gevoeld dan toen. Lever bezat in zijn knipkunst een uitingsmogelijkheid voor zijn nationale gevoelens (zie nr....). Na de oorlog kreeg Lever verschillende opdrachten. Hij vervaardigde b.v. een knipsel dat een onderdeel was van het regeringsgeschenk aan de stad Holland in Michigan. Hij maakte ook een knipsel dat door de Ned. Bond van Plattelandsvrouwen aan een Australische zusterorganisatie werd aangeboden. Voor bruiloften, begrafenissen als geschenk voor verjaardagen en bij jubilea knipt Lever op bestelling, maar rijk is hij er niet van geworden.

Voor enige jaren zag hij de mogelijkheid van de knipkunst zijn broodwinning te maken. Het is bij hem niet enkel liefhebberij, maar ook het gevoel dat hij de gave die hij van God ontving dienstbaar moet maken aan de mensheid, terwijl tevens een oud beroep in ere wordt hersteld.

Op vele plaatsen in ons land heeft hij tentoonstellingen gehouden. Hij verzamelt knipsels, copieert oude werkstukken, geeft les en demonstreert zijn kunst. Hij heeft vele lezingen in het binnenland en ook in het buitenland gehouden. Ook geeft hij les en hoopt een werkje uit te geven voor beginners. Na enkele lessen is dan natuurlijk wel te bespeuren of de persoon in kwestie aanleg heeft of niet.

De knipkunst geeft vele mogelijkheden. Van het ~~verfijndexraadje~~ eenvoudige randje tot het verfijnde rankenspel, van het enkele poppetje tot de gestyleerd voorstelling van het menselijk leven. Er is eigenlijk niets dat niet, hetzij schematisch, hetzij realistisch kan worden voorgesteld. Er kan met verschillende kleuren papier gewerkt worden en er kan met waterverf worden bijgekleurd, iets dat in oude volkse werkstukken herhaaldelijk voorkomt. "De knipkunst" aldus Lever zal zich, zoals zovele andere kunsten, opnieuw ontwikkelen tot een volwaardige kunst. Dat is zij in vroegere eeuwen geweest en dat zal zij weer zijn."

Dat gebeurt reeds nu in de moderne boekenillustratie, maar ook in de filmkunst. Het knipsel, dat de charme van kantwerk paart aan de bekoring van het decoratieve en daarbij nog de herkenbare voorstelling voegt, is daar bij uitstek geschikt voor.

Het werk van Lever evenaart dat van de beste knippers uit vroegere tijden. Hij knipt bij voorkeur naar de natuur, bloemen en vogels, die overal langs de wegen te vinden zijn. Zijn kamperfoelieranken zijn m.i. onverbeterlijk, maar ook zijn molenknipsel met de ^{noze} molen van Kolham in het middelpunt en een oud-Groninger wring op de voorgrond heeft onze bewondering. Dit knipsel is bestemd tot propaganda voor de "Hollandse Molen". Ook houdt Lever er verschillende soorten duiven op na om ze te kunnen naknippen. Op het knipsel "Kennnis zij macht, de liefde is kracht" is niet alleen technisch voortreffelijk, maar de schaar van Lever moet hier wel de uitingsmogelijkheid geweest zijn voor zijn vreugde om Gods schepping. Hoe is het mogelijk dat iemand met een gewone schaar en flinke mannenhanden zo iets ragfijns te voorschijn kan toveren, terwijl hij zich vrijwel nooit verknipt. Wanneer hij, wat de onderwerpen betreft, zijn gezichtskring verruimt, dan kunnen we nog veel van hem verwachten (zie nos.....).

De wereld verandert steeds. Van de eenvoudige volksknipprent is men gekomen tot allerlei fantastische vormen, maar het wonderlijkste en misschien ook wel het interessantste is dat het oude schimmentheater opgegaan is in de moderne filmstudio. CHARLOTTE REINIGER is stellig op dit gebied een van de allerbesten. Haar eerste succès behaalde ze in 1926 te Berlijn en Parijs met "De avonturen van Prins Achmed." Ze kwam over de toneelspeelkunst, de kunstnijverheid, de teken- en schilderkunst tot de knipkunst. Hare sprookjesachtige knipsels maakten al spoedig opgang voor de film. Ze illustreerde ook boeken, munt vooral uit in de silhouet. Haar werk ligt in de periode van de stomme naar de geluidsfilm. Haar laatste stomme film was "De avonturen van Dr. Dolittle" naar het boek van Hugh Lofley. Zij vermijdt alles wat niet essentieel is. Zo maakt ze in dansgroepen waar de figuren elkaar gedeeltelijk dekken er één donker en één wit en legt de nadruk geheel op de eerste gezichtszindruk om beweging en karakter weer te geven. Haar kracht ligt vooral in de artistieke uitbeelding van het silhouet. Ze schetste haar figuren vaak eerst in krijt of houtskool om fouten in de afmetingen te voorkomen, maar het rythme van lijn en uitdrukking ontstaat door het knippen zelf. De geknipte lijn is gewoonlijk gevoeliger dan die van pen of penseel. Lotte Reiniger sneed ontelbaar silhouetten uit zwart papier met een gewoon nagelschaartje. Hare beweegbare silhouetten voor de film knipte ze van zwart carton. Later begon ze de ledematen apart te knippen, die met ijzerdraad vastgemaakt werden. ~~Takenxam~~ Dergelijke films worden gefotografeerd met een

6.

camera naar beneden gericht op een glazen tafel. Om het aantal tekeningen of knipsels te verminderen maakt men de ledematen bewegelijk, zodat men ze in verschillende standen kan fotograferen. Later knipte ze de figuren uit dunne metalen platen, omdat die door de grotere zwaarheid beter op de fototafel bleven liggen. Ook gebruikte ze soms voor een groter tafereel doorzichtig papier dat op de achtergrond gelegd werd om meer diepte en verschil van toon te krijgen.

Lotte Reiniger is een van de meest begaafde knipsters van onze tijd, van origine een Duitse, werkte ze veel in Loden, waar vele films van haar ver- toont zijn ("Dictional Papercutting" v. Elliot)(.....).

In dit hoofdstuk heb ik ~~samenvattend~~ getracht in grote lijnen aan te tonen dat de knipkunst oud is en tevens hypermodern. We willen dit in de volgende hoofdstukken meer in onderdelen en meer chronologisch behandelen.